

HIMMLER

VŮDCE SUDETSKÝCH NĚMČŮ

ŽIVOTNÍ PŘÍBĚH

EMIL HRUŠKA

HITLER

VŮDCE SUDETSKÝCH NĚMCŮ

EMIL HRUŠKA

HENLEIN
VŮDCE SUDETSKÝCH NĚMCŮ
ŽIVOTNÍ PŘÍBĚH

NAKLADATELSTVÍ
EPOCHA

Copyright © Emil Hruška, 2021

Cover © Lukáš Tuma, 2021

Photos © archiv autora, 2021

Czech Edition © Nakladatelství Epoque, Praha 2021

ISBN 978-80-7557-024-6 (print)

ISBN 978-80-7557-804-4 (ePub)

ISBN 978-80-7557-805-1 (mobi)

ISBN 978-80-7557-806-8 (pdf)

Obsah

Rodinné kořeny	7
V první světové válce	21
V Německém turnerském svazu	32
Konrad Henlein v Aši	57
Henleinovi „našeptávači“	78
Aš v roce 1933	86
Kdo sjednotí německou nacionalistickou scénu?	93
Ve velké politice	99
Jaký vlastně byl Konrad Henlein?	126
V čele SHF a SdP	143
Henleinovy čtyřicátiny	177
Útok proti republice	184
Přijíždí Hitler aneb nádherná, nevyslovitelně krásná skutečnost...	232
Sudetoněmecký politický „humor“	250
Volby do Říšského sněmu	257
V čele „vzorové“ sudetské župy	266

Také takto žil... ..	298
Atentáty na Henleina	311
Henleinovy útěky.....	319
Konec Konrada Henleina.....	326
Rodina bez živitele	360
Prameny a literatura	372

Rodinné kořeny

Jistý Wilhelm Gerlich obhájil v roce 1939 na Filozofické fakultě Německé (Karlovy) univerzity dizertační práci na téma *Historie rodiny Henleinovy (Die Geschichte der Familie Henlein)*. Téma možná nepříliš zajímavé z hlediska věd historických, ovšem v každém případě konjunkturální až běda. Však také autor práce neopomněl v předmluvě vyslovit poděkování panu župnímu vedoucímu Dr. e. h. (*doktor ehrenhalber*, německá varianta titulu doktor honoris causa) Konradu Henleinovi (tou dobou říšskému místodržiteli v Sudetech a generálu SS), který jej prý pověřil (!) výzkumem své rodiny. Implicitním úkolem autorovým nepochybně bylo vylíčit rodové kořeny Konrada Henleina tak, aby podpořily po léta pracně utvářené legendy: legendu o Henleinově bojovném naturelu, o jeho „vrozených vůdcovských schopnostech“, o jeho „přirozené vyzařující autoritě“ založené už jeho předky a rovněž tak legendu o tuhém němectví, jež mělo být celému rodu vlastní, a to jak „rasově“, tak smýšlením.

Gerlich se snažil, seč mohl. Však také jeho práce musela vynít v žádaných intencích, jenže... Shromážděná fakta jaksi sama o sobě vypovídala mnohde jinak, ať už dizertant chtěl či nechtěl. Proto také *Historie rodiny Henleinovy* nebyla už po Gerlichově promoci připomínána, natož aby snad vyšla tiskem. Pro nás však může být Gerlichova dizertace, existující v jediném exempláři

v archivu Filozofické fakulty Univerzity Karlovy, zajímavým pramenem poznání.

V úvodní pasáži se Gerlich zabýval etymologií jména Henlein. Připomněl, že v některých archivních fondech se lze setkat rovněž s variantou Hähnlein (což vlastně znamená Kohoutek). Gerlich v této souvislosti uvedl, že kupříkladu v církevních knihách je psáno o Henleinově prapříbuzném Lorenzi Hähnleinovi ze Žlutic. Rodina, respektive rod nesl údajně nejprve jméno **Heinlein**, a teprve ve druhé polovině 18. století převzala sudetoněmecká větev rodu jméno **Henlein**. (Bylo by možná zajímavé zjistit, zda s někdejším sudetským gauleiterem není přes generace skoro-spřízněn světoznámý autor sci-fi literatury Peter Heinlein...)

Podle Gerlicha existují dvě varianty výkladu vzniku původního jména Heinlein.

Variantou první je odvození tohoto jména od místního názvu. Kmen jména Hein- (nebo též Hayn-, Hain-, Hahn- či Hagen-) byl prý poprvé doložen jako součást místního názvu Probsthayn roku 1242. Ovšem pravděpodobnější vysvětlení podle Gerlicha spočívá v tom, že jména Hein a Heinlein jsou zkrácené, respektive odvozené formy německého křestního jména Heinrich.

Jakéhosi praotce Heinleina vypátral Gerlich v 17. století: jednalo se o Philippa Heinleina pocházejícího z Betzensteinu ve Francké juře, tedy ve středohoří na severu Bavorska; městečko tou dobou patřilo Norimberku. Kdy se praotec Heinlein narodil, není známo. Poprvé se jeho jméno objevilo v jedné smlouvě z roku 1675, kdy Heinlein přesídlil do obce Castell v kraji Mainfranken, východní části bavorského kraje Horní Franky, a od příbuzných své manželky koupil dvůr zvaný *zu Trautberg*.

Pokračovatelem rodu se stal syn Georg Philipp Heinlein, jenž žil v osadě Greuth u Castellu. Georgovi potomci rozštěpili rod na dvě části. Nadále přetrvávala greuthská linie; Gerlich se dobral ke zjištění, že v době, kdy psal svou dizertaci, byla majitelkou dědičného statku Heinleinových v Greuthu Anna Magdalena Heinleinová (narozená v roce 1875).

Takzvanou sudetoněmeckou linii rodu Heinleinových založil nejmladší syn Georgův, Lorentz Philipp Heinlein, narozený 14. května 1721. Lorenzovi se totiž podařilo to, co se nezdařilo jeho otci –, byť ten prý velmi chtěl, kvůli chudobě – opustit rodnou hroudu. Ve svých sedmnácti letech nastoupil Lorentz Heinlein jako čeledín do služby k jistému statkáři. Hrubě se mu tam prý nelíbilo. A poté, co ho statkář odmítl pustit na třetí svatbu jeho otce (druhé, ale i třetí sňatky byly u Heinleinů, tedy mužů, běžné), jednoduše ze statku utekl. V Castellu natrefil na rakouské verbíře; oblékl tedy uniformu a odtáhl s armádou do Maďarska.

Gerlich zjistil, že v roce 1750 byl Lorentz Heinlein vojínem 54. pěšího pluku a sloužil v Německém Brodě. V následujících letech pobýval v posádkách v Praze, Novém Jičíně, Holešově a Znojmě. Dotáhl to na feldvébla, čili šikovatele, a ve vojenském řemesle pokračoval i jeho syn Lorenz Phillip Heinlein. Ten byl po několika letech v armádě přijat do nižší finanční, tedy celní služby, a založil tak profesní heinleinovskou, respektive henleinovskou generační řadu subalterních celníků a pohraničnicků. Lorenz vykonával službu v Horním Slavkově, Nejdku, Liberci, Ústí nad Labem, Dražově u Karlových Varů a v Bochově u Žlutic. Ve Žluticích se nakonec usadil. Z jeho třinácti dětí, jež měl ze dvou manželství, se některé nedožily vyššího věku. Právě u Lorenze došlo bez jakéhokoli zdůvodnění (zřejmě kvůli

zjednodušení) k tomu, že jeho příjmení začalo být psáno jako **Henlein**, což pak beze změn platilo i pro jeho následovníky. Z Lorenzových dětí jsou připomínáni jen synové Franz Henlein, Martin Henlein a Philipp Franz Henlein, všichni, stejně jako jejich otec, celníci nižší služby. Jejich služební posudky se od sebe příliš nelišily: poslušní k nadřízeným, průměrných schopností, vytýkán jim byl nedostatek talentu a znalostí.

Všimněme si více Philippa Henleina, neboť od něj vede větev přímo k budoucímu „vůdci sudetských Němců“.

„Asi můžeme věřit (sic!), že Philipp, stejně jako mnozí členové rodiny Henleinových, byl ostře bojovného a útočného založení,“ napsal, nepochybně dle intencí příslušného ideového zadání, Gerlich, a přání se tak stalo myšlenkou. Jenže obratem Gerlich uvádí, že Philipp Henlein byl hodnocen jako muž prostředních schopností; vytýkáno mu, že službu zanedbává a zabývá se raději obuvnictvím, a rovněž tak málo talentu pro výkon služby!

Pracovně pobýval Philipp Henlein mimo jiné v Rychnově u Jablonce, kde se pak také usadil.

Za pozoruhodné lze mít, že už praprabába „vůdce sudetských Němců“ byla – Češka! Nejen tedy pouze jeho matka! V roce 1804 se totiž Philipp oženil s Františkou Krausovou, dcerou rolníka z Loučně u Nymburka, s níž měl devět dětí. Zmiňme se o dvou z nich. Jeden ze synů dostal křestní jméno Konrad (mimo jiné sloužil, stejně jako jeho bratr Paul, u pohraniční stráže na německé hranici jako poddůstojník); byl to první nositel tohoto křestního jména v rodu Henleinových. Praděd sudetoněmeckého „vůdce“, Philippův nejstarší syn Johann Nepomuk Henlein, žijící v Rychnově, rozhodně nevykazoval ono tvrdošíjně zdůrazňované „bojovné a útočné založení“. Aby se vyhnul vojenské službě,

aby jí vpravdě **utekl**, ládovoal se Johann, takto povoláním malíř dóz, různými léčivý a jinými chemikáliemi tak, že si natrvalo zničil zdraví.

Henleinové a jejich útěky, to je, jak dále seznáme, rodový fenomén!

Ovšem i tak měl Johann šest dětí – včetně Konrada, narozeného 8. ledna 1845, děda budoucího „vůdce“. Konrad Henlein nejstarší, malíř řemeslnických výrobků různého druhu, byl dvakrát ženat (podruhé se svou sestřenicí) a měl celkem 15 dětí.

Konrad Henlein starší

Pokračovatelem rodu se stal jeho syn Konrad, narozený v Rychnově 12. dubna 1870. Henlein starší navštěvoval obchodní školu a poté pracoval jako účetní v papírně a též jako správce skladu u firmy Ignaz Ginzkey ve Vratislavicích. (Ignaz Ginzkey, zakladatel továrny na koberce a spoluzakladatel vratislavického pivovaru, byl jedním z největších továrníků v Čechách; připomínán bývá v trojlístku nejznámějších vratislavických rodáků vedle Ferdinanda Porscheho a – Konrada Henleina.) Jako účetní u firmy Ginzkey pracoval jistý Eduard Dvořáček, Čech, který se však ke své národnosti z praktických důvodů nehlásil. S jeho dcerou Hedvigou Annou Dvořáčkovou, tedy už druhou Češkou v této linii rodu Henleinových, se Konrad Henlein 4. června 1895 oženil. (Matka Hedwigy, Augusta Nöhringová, byla Němka.) O tři roky později přišel na svět budoucí „vůdce sudetských Němců“ Konrad Henlein, vystupující jako Němec non plus ultra...

Německý historik Johann W. Brügel svého času upozornil na to, že vlastně celý život budoucího „vůdce sudetských Němců“

provázely lži, mýty, mnohdy velmi pracně budované. „Začalo to už jeho původem: zatajoval, že má českou matku,“ napsal o Henleinovi Brügel.

Americký historik Ronald Smelser konstatoval, že „je příznačné, že za celou svoji kariéru neudělal [Henlein] nikdy žádné prohlášení ohledně svých českých rodových aspektů. [...] Henlein si dal spíše práci se zakrýváním svého původu“.

Není však čemu se divit. Pro Henleina musel být jeho původ, jeho poločeská matka a česká praprababička zdrojem trvalého traumatu. Traumatu o to většího, že Henlein byl svého času předákem a ideologem německého tělovýchovného (turnerského) hnutí, jehož podstatnou složkou ideologie byl národovecky založený rasismus, v jehož pojetí se Henlein vlastně ani nemohl pokládat za pravého Němce! Podle směrnic Německého turnerského svazu z roku 1920 (!) totiž platilo – ohledně zvrácených představ o „rasové čistotě“ členské základny – že „potomstvo vždy, jak tělesně, tak duševně, následuje nižší rasu“. Za rasově méněcenné platili v každém ohledu – Češi.

Počátkem roku 1941 zahájilo vedení nacistické strany (NSDAP) v sudetské župě rozsáhlou akci poněmčování neněmeckých jmen místního německého obyvatelstva.

Podnětem pro tuto akci byl takzvaný pamětní spis (*Denkschrift*) o rasově-politických poměrech v česko-moravském prostoru, vypracovaný na Heydrichův pokyn. Ve spisu bylo mimo jiné znepokojivě konstatováno, že Sudety patří mezi nejvíce rasově oslabená území říše, přičemž „rasový obraz českého národa je dnes podstatně příznivější než u sudetoněmeckého obyvatelstva“ (sic!). Se změnami svých jmen, respektive příjmení měli začít činovníci NSDAP. Ukázalo se, že podíl českých příjmení mezi

sudetskými Němci je překvapivě velký: na půl milionu osob mělo původně česká příjmení! Župní vedoucí NSDAP a říšský místodržitel Henlein šel příkladem a požádal o změnu podoby rodného příjmení své matky z Dvořáček na Dworaschek. To však neodpovídalo příslušné směrnici, podle které „pouhý německý přepis rodných jmen českého původu“ byl „nepřijatelný“.

Henleinova žádost o změnu tak kupodivu neprocházela hladce. Teprve v červenci 1944 obdržel nový rodný list (!) s tím, že rodné příjmení jeho matky se mění na vytožené Dworaschek.

Konrad Henlein starší byl přičinlivé a neklidné povahy.

Nepochybně pracovitý a obchodně zdatný, pobýval se svou rodinou ve Vídni; poté, jako zaměstnanec firmy Winter,

Budova rychnovského Vzájemného spořitelního a úvěrového spolku (dnes sídlo městského úřadu). V prvním poschodí bydleli Henleinovi.

v Linci, a nato ve Znojmě, kde začal jeho stejnojmenný syn navštěvovat německou obecnou školu. Roku 1906 se rodina Henleinova vrátila do Rychnova. Henlein starší zde zprvu mimo jiné obchodoval se sklem. V roce 1910 se stal jednatelem místního spořitelního a záložního spolku, jehož ředitelem se stal v roce 1917. (Mimo jiné na jeho působení upomíná pamětní deska, umístěná opět ve vestibulu rychnovské radnice!) Henlein senior také dobře seznal, že hmotnému prospěchu velmi dobře slouží, jsou-li hospodářské funkce provázány s pozicemi politickými.

Pamětní deska ve vestibulu rychnovské radnice věnovaná těm, kdož se zasloužili o výstavbu budovy. Zřejmě jediná pamětní deska na světě nesoucí jméno Konrad Henlein.

V německy psané *Historii města Rychnova* od 1. ledna 1901, sestavené kronikářem Wilhelmem Preisslerem na základě obecních protokolů, církevních knih a dalších pramenů, se lze dočíst ohledně roku 1914: „Toto zasedání městského zastupitelstva z 26. února 1914 bylo poslední, jež vedl starosta Anton Hübner. Poté, co vyšla na světlo denní ta skutečnost, že pan Hübner hrál ve věci zabeďnění hnojiště Antona Peukerta dvojí roli, když jako starosta nejdříve zabeďnění hnojiště nařídil a potom pro Antona Peukerta vlastní rukou odvolání proti svému vlastnímu rozhodnutí sepsal, nebylo možné, aby dále zaujímal čestné postavení

Za těmito dveřmi měli Henleinovi byt.

*Konrad Henleins' Geburtsbaus in
Maffersdorf am Wahltag 1935.*

*Foto Kiabál
Maffersdorf ~*

*Henleinův rodný dům ve Vratislavicích, vyzdoben při příležitosti
parlamentních voleb v roce 1935.*

starosty, a tak se vzdal po třinácti letech nezávadného vedení obecních věcí svého úřadu starosty 31. března, stížen pověstí nečestnosti.“ Kauza zabeđeného hnojiště otevřela cestu k vrcholu kariéry Konrada Henleina seniora. Dne 20. dubna 1914 (jen nás teď napadlo: jakémusi Hitlerovi je právě toho dne pětadvacet let!) byl Konrad Henlein st. zvolen – většinou 24 hlasů proti 13 – starostou města Rychnova.

Nový pan starosta byl pilný, pracovitý, vrchnosti tradičně „po henleinovsku“ oddaný.

Na zasedání městského zastupitelstva, konaném 5. července 1914, připomněl, slovy kronikáře Preisslera, „velké neštěstí, které se přihodilo našemu vznešenému císaři. Dne 28. června padla jeho c. k. jasnost, nejmilostivější pan arcivévoda, následník trůnu Franz Ferdinand, společně se svou chotí, vévodkyní

... a jeho dnešní podoba

z Hohenbergu, za oběť hanebnému atentátu v Sarajevu. Náš staříčkový vládce, náš právě sotva uzdravený mocnář, musí na sebe nechat dopadnout tuto opětovnou těžkou ránu osudu. Místo pokoje a radosti v pozdních dnech života pouze těžký smutek, hluboká bolest a nové starosti. Pan starosta Henlein a ředitel měšťanské školy Wander navštívili c. k. okresní hejtmanství a tam jménem města a školy vyjádřili soustrast“.

Konrad Henlein junior

Konrad Henlein mladší se narodil 6. května 1898 v 11 hodin ve Vratislavicích, v domě svých prarodičů z matčiny strany. (Jeho sestra Margarethe, jediný jeho sourozenec, přišla na svět v Linci 10. ledna 1901. Můžeme hned dodat, že Margarethe Henleinová

absolvovala učitelský ústav v Liberci a pracovala pak jako kojenká sestra a ošetrovatelka. Nikdy se neprovdala a žila společně se svými rodiči v Rychnově. Byla to prý hodná, zakřiknutá dívka, mezi lidmi oblíbená, nezajímající se o politiku.)

Existuje Henleinův horoskop. Jakýsi anonymní astrolog si dal práci s tím, aby podle postavení planet určil Henleinovo založení a jeho charakteristické vlastnosti. Pro pobavení i pro případné porovnání astrologových závěrů se skutečností budiž citováno z tohoto horoskopu (zveřejněného ve francouzštině), jenž jakoby oslovuje zkoumaného jedince:

„S vaší intuitivní a bystrou senzualitou a stejně tak podrážděnou citovostí jsou vaše emoce, Konrade, tajné, prudké, hluboké a smyslné. [...] Vaše city jsou někdy tak silné, že cítíte povinnost je potlačovat, ale čím více se kontrolujete, tím více roste jejich síla. Tak se také může v různých situacích probouzet vaše žárlivost a nevraživost, a překročit práh, jenž by mohl velmi šokovat. Bez uvážlivosti byste se tedy mohl chovat agresivně. [...] Je také pravdou, že byste mohl konat zlo. [...] Vaše emoce jsou často prodchnuty erotikou. [...] Pln dobré myšli, rozšafný, metodický a disciplinovaný, můžete dobře vést různé projekty, které vás však často budou velmi ovlivňovat ve vašich názorech a chování. Ovšem jistou tendencí k netolerantnosti a předpojatým myšlenkám riskujete, že někdy budete šokovat své okolí, které by od vás rádo vidělo větší pružnost namísto odmítání všeho, co není bezprostředně ověřené. [...] Díky své přirozené nestálosti se neustále přizpůsobujete tomu, abyste co nejlépe pronikl na pozice, po kterých prahnete, a váš profesionální úspěch často závisí na vaší schopnosti porozumět změnám – to je klíč k úspěchu. S tak velkou ohebností se můžete zabývat simultánními činnostmi; v každém případě

je malá pravděpodobnost, že budete dělat kariéru na stejném úseku po celý svůj život.“

Konrad Henlein vyrůstal jako poslušný, pilný, spíše zakřiknutý a tělesně slabší chlapec.

Po absolvování měšťanské školy v Rychnově studoval na Obchodní akademii v Jablonci. Tato škola byla líhní úřednického dorostu pro místní továrny. O mnoho let později, roku 1938, se bude Henleinův osobní tajemník a oficiální životopisec Rudolf Jahn usilovně snažit, aby ze života nevýrazného a průměrného chlapce vykřesal neklamně vrozené rysy budoucího „vůdce

Malý Henlein s maminkou a oběma babičkami.

sudetských Němců“. Hrál Henlein jako chlapec na hudební nástroje, kytaru, housle a tahací harmoniku? Pak musel být už na obecné škole v dětské kapele dirigentem! Byl snad tělesně slabý? Pak pod vedením svého otce cvičil v turnerském spolku natolik usilovně, že se stal silákem a díky tomu vůdcem mládeže ve městě! Pravdou však je, že mladý Konrad Henlein se nikterak neupínal na jakékoli vůdcovství v čemkoli, mnohem více si hleděl veselých prožitků studentského života na střední škole. Uměl hrát, jak už jsme uvedli, na hudební nástroje, dobře zpíval, rád se s kamarády napil (ba v hospodách občas za pití platil právě hrou na kytaru či harmoniku), ale i do té tělocvičny zašel. Formovalo jej především maloměstské německé prostředí, včetně střední školy, ale také nacionalismem, úctou k vrchnosti a vypočítavostí oplývající otec.